

Nr 2.

Ankom till Riksdagens kansli den 14 februari 1913 kl. 4 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, angående herr Lindhagens motion, nr 153, om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, m. m.

I motion inom Andra kammaren, nr 153, har herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett övervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej disposition över denna jord bör, såvitt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen.

Till stöd för denna hemställan har motionären anført följande.

I ett betänkande av den 30 december 1897 har kammarkollegium lämnat en ingående utredning rörande den till städerna av kronan donerade jord. Härav inhämtas, bland annat, att för donationerna i regel uppställts fordran på den förlänta egendomens oförytterlighet, men att inom många städer betydande delar av donationsjorden, donators stränga, ofta upprepade förbud till trots, under tidernas lopp på mångahanda sätt obehörigen kommit i enskild värjo.

Motionen.

På senare tider har ofta mellan sådana besittningstagare och städernas fullmäktige träffats överenskommelse, varigenom besittningstagandet på vissa villkor godtagits. Dylika överenskommelser ha sedan underställts Kungl. Maj:t, vilken och i allmänhet i administrativ väg fastställt desamma.

Genom kungl. brevet den 27 januari 1899 har Kungl. Maj:t lika-

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 13 saml. 4 avd. 2 häft. (Nr 2) 1

ledes i administrativ väg vidare förklarar sig vilja till prövning i varje särskilt fall upptaga ansökningar från vederbörande städer om rätt att till enskilda avyttra behållen donationsjord inom stadsplan och i skäligen undantagsfall även utom stadsplan. I överensstämmelse härmed bifaller Kungl. Maj:t nu i regel framställningar, som inkomma från städer om rätt att få i större eller mindre omfattning försälja stadsjord såväl inom som utom stadsplan.

Det är nu klart, att städerna själva ej kunna ändra donationernas karaktär, vare sig man med kammarkollegium enligt dess förutnämnda utredning anser, att dessa icke äro av förnämligare beskaffenhet än upplåtelse under ständig nyttjanderätt, eller betraktar jordens oför-ytterlighet som en bestående inskränkning i en överlåtelse med äganderätt. Endast donator själv, det vill säga kronan, kan eftergiva dylikt villkor, som förbehållits vid donationen. Och enligt nu gällande författning representeras kronan i hithörande ärenden av Kungl. Maj:t och Riksdagen. Kronans rätt i avseende å kronodomäner får nämligen enligt 77 § regeringsformen icke utan Riksdagens samtycke på något sätt kronan avhändas. Nu går det emellertid som sagt så till, att Kungl. Maj:t i administrativ väg utan Riksdagens hörande dels fastställer överenskommelser om godtagande av donationsjords obehöriga avhändande från städerna, dels bifaller ansökningar från städerna att få avhända sig donationsjord.

Denna praxis har för mig vid förfrågan inom civildepartementet uppgivits grunda sig på kommunallagens föreskrift om, att stadsfullmäktiges ävensom allmän rådstugas beslut skola för att vinna bindande kraft underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse, då det angår »försäljning, pantförskrivning eller utbyte av sådan staden tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente staden tillfallit, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, staden till sådan fastighet äger». Frånsett att kommunallag dock ej kan ändra grundlag, synes det uppenbart, att nämnda bestämmelse icke alls avsett förevarande fall, där fråga gäller statsjord och donator för övrigt fortfarande existerar, utan endast donationer, vars villkor ej vidare kunna av den enskilde givaren bevakas, eller som staden bekommit med full äganderätt och därför ägt att utan vidare avhända sig, därest ej kommunallagen mellankommit och föreskrivit underställning till Konungen. Detta bestyrkes ock av motiven till 1859 års kommittébetänkande till nya kommunalförfattningar, från vilket nämnda bestämmelse härleder sig. Där heter det nämligen härom: »Förändrade

förhållanden i en framtid kunde göra det av vikt för en kommun att uti sin gemensamma ekonomi vidtaga åtgärder, som fordrade genomgripande förändringar uti inrättningar för samma ändamål från en förgångnen tid; och om för deras förverkligande nödigt bleve att föryttra fastigheter, dem en föregående generation inom kommunen eller enskild person för sådant ändamål anslagit, borde det väl icke kunna anses mot stiftelsens villkor stridande, att kommunen med Kungl. Maj:ts nådiga bifall finge söka att under en annan form draga nytta av stiftarens välvilja.»

Att Riksdagens samtycke bör i dessa frågor inhämtas, har även ifrågasatts i ett av justitiekanslersämbetet den 21 juli 1910 avgivet utlåtande över ansökningar, att staden Sala måtte tillerkännas rätt att till vederbörande innehavare försälja den del av stadens donationsjord, som utgjordes av de så kallade tilldelningarna och intagorna å stadens skogsmark. Härom säges i utlåtandet:

»Justitiekanslersämbetet anser sig även böra fästa uppmärksamheten därpå att det kan ifrågasättas, huruvida icke Riksdagens samtycke erfordras till den ifrågavarande jordens försäljning. Enligt 77 § regeringsformen får kronojord icke kronan avhändas utan Riksdagens samtycke. Den jord, varom nu är fråga, har visserligen av kronan donerats till staden Sala, som enligt samma grundlagsrum också är berättigad »njuta laglig rätt därå till godo», men jorden är dock icke helt och hållet avhänd kronan och det allmänna, ty enligt gällande författningar kan jorden icke gå i handel och vandel emellan enskilde, och kronan är alltjämt både berättigad och i stånd att upprätthålla de om jordens disposition meddelade föreskrifter. Först genom jordens försäljning till enskilde upphör fullständigt kronans dominium över jorden och kronan har sedan att i fråga om tillsynen över donationen hålla sig allenast till det kapital, som trätt i jordens ställe. För inhämtande av Riksdagens samtycke talar även den omständigheten, att ett bifall till stadsfullmäktiges ansökning innebär ett brytande med den grundsats, som genom århundraden varit gällande i fråga om den av kronan till städerna donerade jorden. Det genom nådiga brevet den 26 april 1905 lämnade medgivande till Torshälla stad att avhända sig donerad kronojord är emellertid tillkommet utan Riksdagens medverkan.»

Det i utlåtandet omnämnda fallet Torshälla avsåg även donationsjord utom stadsplan. Enligt vad justitiekanslern vid förfrågan meddelat mig, syftar utlåtandets yttrande om den grundsats, som enligt ämbetets uppfattning skulle genom ett bifall till ansökningen brytas, på upprätthållandet från kronans sida av villkoret om donationsjordarnes oförytterlighet. Emellertid har Kungl. Maj:t vid åtskilliga tillfällen, utöver dessa två, i administrativ väg medgivit försäljning av donationsjord inom stadsplan, men har i dessa fall justitiekanslern icke blivit börd, när regeln lär vara, att kanslerens utlåtande infordras över

disposition av statsjord, donerad av enskilde, och kammarkollegii utlåtande, när frågan rör kronodonationer.

Det erinras i justitiekanslerns ovanintagna utlåtande, att, oavsett ärendets författningsenliga behandling, talar i varje fall visst sakskäl för att Riksdagen höres i dessa ämnen. Ett ännu starkare motiv för ett sådant tillvägagående ligger i jordfrågornas grundläggande betydelse och den större omtanke därutinnan, som vår tid framtvingar efter erfarenheterna av senaste tiders låtgåpolitik. Om i många, kanske i de flesta fall, förhållandena tilläventyrs utvecklat sig så, att en återvinning av städerna obehörigen redan avhänd jord ej lämpligen kan ifrågasättas, så synes däremot, med de nya erfarenheter vi vunnit om förra århundradets ekonomiska jordpolitik, nu omsider börja randas den dag, då man förstår, att förfädernas föredöme att hålla på det allmännas äganderätt till sin jord, bör ur alla berättigade intressens synpunkt lända till efterföljd. Det är sannerligen ingen anledning för städerna att nu vidare lämna ut sin jord till ett byte för det enskilda mångleriet. Staten, som nyligen genom sin lagstiftning inrättat ett särskilt så kallat tomt-rättsinstitut för tomtupplåtelse av allmän jord med bibehållande av äganderätten, bör därför liksom i gamla dagar hålla på donationsjordens oförytterlighet samt hänvisa städerna till tomträttsinstitutet och inrättandet av nödiga kreditkassor för ändamålet.

Även om undantagsvis ett avhändande av donationsjord må på grund av särskilda omständigheter medgivas, bör dock staten åtminstone kräva, att köpeskillingen fonderas och att fonden för framtiden upprätthålles, så att den såsom avsikten var med donationsjorden bereder staden ett varaktigt gagn. Detta föreskrives städse, när medgivande lämnas till försäljning av enskilt fideikommiss i fast egendom. Ibland lär en dylik föreskrift lämnats av Kungl. Maj:t även vid medgivande att jord, donerad av kronan, må försäljas. Väckes fråga att få bortbyta donationsjord mot annan fastighet, bör den senare i stället iklädas donationsjords egenskap.

Allt talar således jämväl för att frågan om städernas donationsjord upptages av staten till ett allvarligt och tidsenligt begrundande samt ordnas genom en av Konung och Riksdag antagen författning.

På huvudsakligen förenämnda grunder hemställdes av undertecknad vid 1911 års riksdag (motionen nr 247), att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala den uppfattningen, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må mot 77 § regeringsformen avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, eller, om detta ej kan

bifallas, hos Kungl. Maj:t anhålla, att bifall till framställningar av ena eller andra slaget om sådan donationsjords avyttrande ej må äga rum utan Riksdagens hörande och samtycke samt, såvitt avser städernas ännu behållna jord, i varje fall medgivas, endast när synnerliga omständigheter därtill föranleda.

Denna motion kunde emellertid icke erhålla realitetsbehandling i följd av den olösliga konstitutionella konflikt, som uppstått om densamma (se konstitutionsutskottets memorial nr 1 och nr 3 för 1911 och kamrarnas däröver fattade skiljaktiga beslut). Huvudpunkten i motionen vilar för all framtid oprövad, och de alternativa yrkandena blevo av motionären med Andra kammarens begivande återkallade.

I anledning härav och då det väckta spörsmålet var på grund av sin vikt särdeles förtjänt av prövning i sak, nödgades motionären senare under samma riksdag återupptaga ämnet i förhoppning, att det skulle kunna finna en fristad inom något Andra kammarens tillfälliga utskott. Den ordinarie motionstiden var visserligen då till ända, men enligt 55 § riksdagsordningen må motion framställas, så länge Riksdagen är samlad, i fråga, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledes.

På grund härav och med ovan upptagna motivering i själva saken hemställdes därföre, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett övervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen över denna jord bör, såvitt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen (motion nr 334).

Andra kammarens tillfälliga utskott tillstyrkte motionen, men under överläggningen beslöt kammaren bifalla ett kompromissyrkande, som utslöt första delen i motionens slutliga hemställan, varvid dock betonades, att detta ej betydde någon skillnad i sak.

Första kammaren åter biträdde på hemställan av sitt tillfälliga utskott på det sätt Andra kammarens beslut, att Första kammaren beslöt, att Riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida ej beträffande städernas disposition av den till dem under villkor av oförytterlighet donerade jord sådana villkor och förbehåll borde uppställas, att denna jords ändamål att bereda städerna varaktig nytta upprätthölles.

På hemställan av sitt tillfälliga utskott beslöt slutligen Andra kammaren att icke biträda Första kammarens i ärendet fattade beslut, och frågan förföll sålunda för den gången.

Historik.

*Samma
frågas be-
handling vid
1911 års
riksdag.*

Vid 1911 års riksdag väckte herr Lindhagen en motion, nr 247, vari hemställdes, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala den uppfattningen, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må mot 77 § regeringsformen avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, eller, om detta ej kan bifallas, hos Kungl. Maj:t anhålla, att bifall till framställningar av ena eller andra slaget om sådan donationsjords avyttrande ej må äga rum utan Riksdagens hörande och samtycke samt, såvitt avser städernas ännu behållna jord, i varje fall medgivnas endast, när synnerliga omständigheter därtill föranleda.

Denna motion kunde emellertid icke erhålla realbehandling, på grund av den olösliga konstitutionella konflikt, som uppstod, varför motionären med Andra kammarens tillstånd återkallade motionen.

Därefter väckte samma motionär en ny motion (nr 334), vari hemställdes, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må avhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett övervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen över denna jord bör, såvitt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen.

Denna motion remitterades till Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som i avgivet utlåtande anförde följande:

*Andra kam-
marens fjärde
tillfälliga
utskott 1911.*

Såsom av motionären framhålles, har frågan om kronans jord-donationer till städerna varit föremål för en ingående undersökning av kungl. kammarkollegium. Denna föranleddes närmast därav att åtskilliga städer ingått till Kungl. Maj:t med begäran om ordnandet av rättsförhållandet mellan kommunen och enskilda, vilka under tidernas lopp kommit i besittning av donationsjord. Uti brevet den 17 juni 1893, vari Kungl. Maj:t anbefaller utredningens verkställande, gör sig den uppfattningen gällande, att bästa lösningen av hithörande spörsmål vore, om städerna finge rätt att med full äganderätt upplåta sin av kronan tilldelade donationsjord. I enlighet härmed föreslog också kammarkollegium i sin skrivelse den 30 december 1897, att det genom *allmän författning* måtte stadgas, det gällande bestämmelser i avseende på dispositionen av städernas donationsjordar icke utgöra hinder för städerna att, under de villkor och förbehåll, som Kungl. Maj:t uppå därom skeende framställning särskilt för varje stad bestämmer, vare sig bekräfta sådant redan förhandenvarande enskilt innehav utav donationsjord, som fränsett jordens donationsegenskap uppfyller villkoren för grundläggande av tjuguarig hävd enligt nådiga förordningen den

22 april 1881, i den mån dylik bekräftelse må vara erforderlig; eller med äganderätt föryttra sådan i städernas egen värjo befintlig jord av omförmälda beskaffenhet, vilken uti behörigen fastställda stadsplaner ingår såsom tomter eller särskilda delar av sådana.

Kammarkollegium avsåg härmed, att, sedan i allmän författning ett *principiellt* medgivande lämnats städerna att bekräfta enskildas äganderätt till donationsjord, det skulle åligga var stad för sig att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till alla de villkor och förbehåll med avseende å befogenhetens utövning, om vilka författningen ej lämnade föreskrift. Enär man till det yttersta borde tillgodose donationsändamålet, borde sådana bestämmelser för varje särskild stad utfästas i fråga om dispositionen av inflytande försäljningsmedel, att dessa på varaktigast möjliga sätt komme staden till godo.

Förhållandena ha emellertid utvecklats sig annorlunda, än kammarkollegium funnit lämpligt och överensstämmande med samhällets intressen. Någon allmän författning av *det* slag kollegiet tydligen avsåg har icke kommit till stånd. I stället utfärdades den 27 januari 1899 ett kungl. brev, vari omförmäldes, att Kungl. Maj:t på administrativ väg skulle till prövning i varje särskilt fall upptaga framställningar om försäljning av till stad donerad kronojord. Brevet innehåller för övrigt ingenting angående bevarandet av ändamålet med donationen eller de villkor, som av stad i sådant syfte skulle föreslås. Följden härav har blivit, att donationsjorden i ganska stor utsträckning övergått i enskild ägo och utan att kommunen tillförsäkrats varaktig nytta av de medel jordens försäljning tillfört dem. Särskilt under senare år, då stadsplanarbetet tagit ökad fart i städerna genom tillkomsten av den nya lagen om stadsplan och tomtindelning, och större områden än tillförne på grund av befolkningstillväxten behövt regleras, har det stundom förekommit, att städerna samtidigt med begäran om fastställelse av stadsplan å visst område anhållit, att inom detsamma befintlig donationsjord måtte av staden få föryttras. Undan för undan avhändes kommunen härigenom sina donationsjordar, utan att fondering av de inflytande medlen på ett eller annat sätt ägde rum.

Motionären har emot detta förfarande framställt tvenne anmärkningar. *Dels* uttalas, att samhället i längden icke gagnas därigenom att donationsjorden utan vidare och allmänt övergår i enskild ägo, *dels* förmenas, att Kungl. Maj:t icke har laga rätt att på administrativ väg disponera kronojorden.

I fråga om den förstnämnda anmärkningen vill utskottet framhålla, att lagstiftningen numera — sedan en dyrköpt erfarenhet visat

önskvärdheten därav — på olika sätt söker möjliggöra såväl bibehållandet av kommunens jord i dess ägo under för byggnadsverksamhet gynnsamma förhållanden, som underlättar kommunens åtkomst av mark, som är behövlig för samhällets utveckling. Sålunda skriver lagberedningen i sitt förslag till ny jordabalk del II, att beredningen »delar den uppfattning, att för städernas och därmed likställda samhällens jordpolitik den grundsats bör vara ledande, att äganderätten till mark, som ägnar sig till bebyggande, skall i största möjliga utsträckning åt det allmänna bevaras». Det är även den uppfattningen, som varit bestämmande för tomträttsinstitutets inskrivande i svensk lag och dess allt vidsträcktare tillämpning inom stadssamhällena. De nya förslagen om förköpsrätt och expropriationslösen m. m. äro även i sin mån uttryck för samma tankegång.

Utskottet finner sålunda det numer vara ett erkänt förhållande, att stadsjorden såvitt möjligt bör bevaras i det allmännas ägo under förhållanden, som på samma gång lämna företagsamheten erforderlig frihet och kommunen vinsten av de stigande värden stadsjorden må representera. Tillämpas detta såsom sig bör uti förevarande fall, synes det angeläget, att den donationsjord, vilken ännu befinnes uti kommunens besittning, icke med full äganderätt avhändes. I alla händelser bör det icke ske på det sätt, att försäljningsmedlen användas för bestridande av kommunalförvaltningens löpande utgifter, utan tillvaratagas på ett för efterkommande generationer nyttigt sätt.

I fråga om den andra anmärkningen har motionären hänvisat till ett uttalande av justitiekanslersämbetet den 21 juli 1910, vari ifrågasättes, att 77 § i regeringsformen är tillämplig uti hithörande fall, och att Riksdagens samtycke kräves, innan kronojorden försäljes. Denna paragraf har som bekant följande lydelse:

»Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisken och andra kronans fisken samt kronans övriga lägenheter må Konungen icke utan Riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt, kronan avhända. De skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen därom föreskriver; dock att de personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar sådana kronans tillhörigheter nu innehava eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blivande författningar, kunna till skatte försäljas.»

Enligt utskottets mening torde denna paragraf äga tillämplighet i fråga om det övervägande antalet av de fall, som förekomma, då

begäran om försäljning av donationsjord förekommer. Kammarkollegium uttalar även i sin förutnämnda skrivelse följande: »Den gängse uppfattningen, att donationsjord är kronans jord, och att kronan således aldrig av sagt sig äganderätten därtill synes visserligen icke äga sin riktighet i fråga om alla donationsjordarna, i det nämligen, på sätt i utredningen här ovan anmärkts, kronan i åtskilliga fall måste anses hava efterlåtit jämväl sin äganderätt till jorden, men sådana fall höra dock till undantagen, och äganderättsdonationerna, bortsett från de få verkligt allodiala upplåtelseerna, torde med hänsyn till städernas rättighet att förfoga över jorden icke vara av förnämligare beskaffenhet än upplåtelseerna under ständig nyttjanderätt.»

Det bör följaktigen anses vara i sin ordning och överensstämmande med gällande grundlag, att donationsjorden icke föryttras, utan att Riksdagen därtill lämnat sitt bifall antingen genom medverkan till lagstiftning i ärendet eller för varje särskilt fall. Det uti kommunalförordningen befintliga stadgandet, att stadsfullmäktige skola underställa beslut om försäljning av donationsjord Kungl. Maj:ts prövning, ger icke Kungl. Maj:t befogenhet att härtill lämna sitt bifall utan Riksdagens samtycke, när det är fråga om sådan jord, som här avses.

Av det anförda framgår, att utskottet finner motionärens framställning välgrundad, varför densamma tillstyrkes. Härtill föreligger även så mycket större skäl, som Riksdagen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet synes kunna återföra detsamma till behandling på det sätt kungl. kammarkollegium i sin skrivelse år 1897 torde ha avsett.

Utskottet tillstyrkte sålunda motionärens hemställen oförändrad.

Andra kammaren beslöt emellertid godkänna ett under debatten framställt yrkande av följande lydelse: att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att ett övervägande måtte äga rum, huruvida ej dispositionen över den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord bör, såvitt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen.

*Andra kam-
marens beslut
1911.*

Ärendet gick så till Första kammaren, vars första tillfälliga utskott i sitt utlåtande efter en historisk redogörelse, till vilken hänvisas, gjorde följande uttalande:

*Första kam-
marens första
tillfälliga
utskott 1911.*

Förändrade förhållanden kunna uppenbart betinga, att städernas donationsjordar icke vidare med fördel kunna disponeras för direkt till-

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 13 saml. 4 avd. 2 häft. (Nr 2.) 2

godoseende av det ändamål, som donationen avsett, utan att de med bättre gagn kunna disponeras för annat ändamål.

Det synes alltså utskottet, att, även om förhållandena i viss mån inträtt i ett annat läge genom tomträttsinstitutets införande i vår rättsordning, det för städerna fortfarande bör göras möjligt att avhända sig donationsjordar eller att över dem förfoga på annat sätt, än donator föreskrivit. Men om sålunda donationen stundom ej kan i sin ursprungliga form upprätthållas, måste donationens natur kräva, att i dylika fall tillses, att donationen allt framgent bibehålles vid förmåga att, ehuru på förändrat sätt, bereda städerna nytta, vilket icke sker därigenom att köpeskillingen ingår i städernas rörliga tillgångar. Det lär förty kunna vara angeläget, att städernas åtgöranden beträffande dispositionen av deras donationsjordar bindas av bestämmelser, ägnade att fortfarande befrämja donationens ändamål att bereda städerna varaktig nytta.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet, under återopande av konstitutionsutskottets memorial nr 3 vid detta års Riksdag, varav framgår, bland annat, att enligt konstitutionsutskottets mening förevarande frågor rörande städernas donationsjordar falla under Konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsmakt, hemställa, att Första kammaren måtte på det sätt biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbäggande, huruvida ej beträffande städernas disposition av den till dem under villkor av oförtytterlighet donerade jord sådana villkor och förbehåll böra uppställas, att denna jords ändamål att bereda städerna varaktig nytta upprätthålles.

Denna hemställan bifölls av Första kammaren. Då frågan därpå återkom till Andra kammaren, anförde dess fjärde tillfälliga utskott, efter att hava redogjort för Första kammarens behandling av densamma:

*Andra kam-
marens fjärde
tillfälliga
utskott 1911.*

Häraf framgår att kamrarna stannat i olika beslut i fråga om Riksdagens medverkan vid utfärdandet av den allmänna författning, vilken av båda kamrarna synes önskvärd i fråga om behandlingen av de ärenden, vilka röra dispositionen av städernas donationsjordar. Enär utskottet ej anser sig kunna tillstyrka, att Riksdagen fränhänder sig den rätt, vilken 77 § regeringsformen må lämna Riksdagen, att kronans egendomar icke utan dess samtycke skola få försäljas eller kronan på annat sätt avhändas, får utskottet hemställa, att Andra kammaren icke må biträda Första kammarens i ärendet fattade beslut.

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, och hade frågan därmed för denna Riksdag förfallit.

Enligt vad utskottet i civildepartementet inhämtat hava, sedan förevarande fråga senast var föremål för Riksdagens behandling, d. v. s. under åren 1911 och 1912, inalles förekommit sex fall, då Kungl. Maj:t medgivit städer rätt att avhända sig donationsjord.

*Under åren
1911 och 1912
meddelade
tillstånd till
försäljning av
donationsjord.*

Dessa fall voro följande: Den 28 april 1911 erhöll Örebro stad rätt att till kronan försälja mark för kasernområde; samma dag beviljades Vadstena rätt att försälja ett $\frac{3}{4}$ mil från staden beläget område, under villkor att köpeskillingen avsattes till en fond, varav räntan får disponeras till löpande utgifter. Den 10 november 1911 erhöll Västervik rätt att försälja vissa lägenheter under samma villkor som stadgats för Vadstena. Den 22 mars 1912 beviljades Enköping tillstånd att till trädskola försälja ett område utom stadsplanen under samma villkor som bestämts för Vadstena. Samma dag erhöll Linköping på samma villkor rätt att försälja ett område inom utvidgad stadsplan. Den 1 juni 1912 erhöll Landskrona tillstånd att företaga ett jordbyte.

Därjämte har Varbergs församling den 19 januari 1912 beviljats rätt att av donationsjord avstå visst område att användas till begravningsplats.

Motionärens önskemål beträffande dispositionen av den till städerna under villkor av oförtytterlighet donerade jorden synes kunna sammanfattas i tre huvudpunkter: att donationsjordar icke böra avyttras utan Riksdagens samtycke, att upprätthållandet av det allmännas äganderätt till sin jord bör vara en ledande grundsats i jordpolitiken, samt att, då avhändande av donationsjord undantagsvis medgives, det med donationen avsedda varaktiga gagnet genom särskilda åtgärder, såsom köpeskillingens fondering, beredes staden.

*Utskottets
yttrande.*

Vidkommande frågan om Riksdagens medverkan i förevarande avseende delar utskottet i huvudsak den uppfattning, som i anslutning till motionärens framställning uttalades i Andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande år 1911. Av den förebragta utredningen framgår, att de allodiala upplåtelseerna äro ett ringa fåtal, att donationer utan angiven befogenhet för staden att fritt disponera den donerade jorden äro något talrikare, men att de allra flesta donationerna — enligt förutnämnda utlåtandet av Första kammarens tillfälliga utskott omkring 80 procent — allenast medföra nyttjanderätt, låt vara av perpetuell giltighet. Kronan kan alltså, beträffande det övervägande antalet fall, icke sägas ha all-

deles avhänt sig äganderätten till dessa donationsjordar. Det synes då självfallet, att för avyttring av sådan donationsjord Riksdagens samtycke är erforderligt. Att draga varje särskilt fall under Riksdagens prövning torde emellertid icke vara behöfligt, därest under Riksdagens medverkan en lagstiftning i ärendet kommer till stånd, vilken tillbörligt betryggar de allmänna samhällsintressena i fråga om dispositionen över donationsjorden. En sådan lagstiftning är så mycket mer av behovet påkallad, som ifrågavarande jord ännu utgör omkring hälften av städernas samtliga jordområden.

Utskottet delar till fullo den av lagberedningen uttalade uppfattningen, att stadsjorden i största möjliga utsträckning bör bevaras i det allännas ägo, och finner denna uppfattning särskilt tillämplig beträffande den jord, som donerats under villkor av oförytterlighet. Tomträttsinstitutets upprättande anvisar den väg, som i regel bör anlitas vid upplåtelse till enskilda av mark å donationsjord. Tomträtten har visserligen ännu icke medfört allt det gagn, som med densamma avsetts, och är icke användbar för alla områden av donationsjords natur, dels därför, att lämpliga kreditinstitutioner mångenstädes saknas, dels ock därför att tomträtten icke kan användas utanför stadsplaneområdet. Men dessa omständigheter tala snarare för ett kompletterande och utvidgande av tomträtten än de böra vara skäl för att, där så icke visas vara oundgängligen nödvändigt, försälja donationsjord till enskilda.

Givetvis bör, om sådan försäljning undantagsvis medges, köpeskillingen fonderas, eller om utbyte mot annan mark medges det nya området iklädas donationsjords natur. En sådan praxis synes Kungl. Maj:t också numera följa. Men att, som synes ha avsetts i Första kammarens beslut vid 1911 års Riksdag, begränsa Riksdagens åtgärder i frågan till att allenast begära fondering av köpeskillingen som villkor för avyttring finner utskottet icke tillrådligt. Tillämpas ett sådant förfarande, utan att samtidigt möjligheten att överhuvud taget försälja donationsjord begränsats till undantagsfall, ernås icke den varaktiga nytta som donationen avsett. Det kapital, som träder i stället för donationsjorden, är ej av samma värde som jorden själv. Staden avhänder sig med jorden även eventuell värdestegring å densamma. Dessutom kan tillvaratagandet av såväl stadens egna som vissa allmänna samhällsintressen av stor vikt, såsom på den kommunala bostadspolitikens område, bliva i betänklig grad försvårat.

Utskottet anser alltså, att i författning, tillkommen under Riksdagens medverkan, sådana föreskrifter skola stadgas rörande dispositionen av den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jorden,

att kronans rätt tillvaratages, donationsändamålet i det väsentliga upprätthålles och förut berörda allmänna samhällsintressen behörigen tillgodoses.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet, med anledning av hr Lindhagens förevarande motion, nr 153, hemställa,

att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att dispositionen över den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jorden måtte, såvitt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen.

Stockholm den 13 februari 1913.

På utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.

Reservation

av herrar *Andersson* i Hägelåkra, *Lithander* och *Rosenquist*, vilka anført:

Utskottet har uttalat sin anslutning i huvudsak till såväl motionärens framställning som Andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande år 1911, vari förekomma en del väsentliga punkter, vari vi ej kunnat instämma.

Under gångna tider gjorda donationer av jordområden hava givetvis avsett att på bästa sätt komma ett samhälle eller allmänt ändamål till godo. När emellertid förändrade tidsförhållanden medföra, att donationens syften långt bättre uppfyllas och samhället mera gagnas genom att bibehålla donationen i annan form än ursprungligen tänkt, så t. ex. medelst omplacering genom försäljning av ett samhälles donationsjord, bör detta kunna ske under fullt betryggande former, så att både samhällets rätt bevaras och donationens ändamål fullföljes.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 13 saml. 4 avd. 2 häft. (Nr 2.) 3

Ett samhälle självt är givetvis i främsta rummet angeläget att följa föreskrifter rörande donationsjord och åt samhället bevara dess värde samt kan därjämte även bäst bedöma vad som gagnar samhällets utveckling och välfärd. När därför en stadsrepresentation med $\frac{2}{3}$ majoritet fattar beslut om donationsjords försäljning, när detta beslut därefter underställes prövning av Kungl. Maj:t, som äger inhämta utlåtande från kammarkollegium och Konungens befallningshavande, innan bifall eller avslag på framställningen meddelas, synas alla behövliga garantier förefinnas för att såväl gångna tiders donationsbestämmelser som ock nutida samhällens krav till fyllest bliva tillgodosedda. Vi anse i överensstämmelse med beslutet i Första kammaren 1911, att det icke är behöfligt eller önskligt att dessutom göra varje dylik försäljning till föremål för Riksdagens prövning. Därigenom undvikes för stadssamhällen olägenheten av onödig tidsutdräkt, som i många fall skulle omöjliggöra tillkomsten av för samhällets utveckling önskvärda anläggningar.

I de bestämmelser, som Kungl. Maj:t kommer att föreskriva att gälla vid försäljning av donationsjord, bör tydlig föreskrift lämnas, att det vid försäljningen influtna beloppet skall fonderas och avkastningen allt framgent i möjligaste mån gagna samhället eller syften enligt donationens föreskrifter. Däremot bör under inga förhållanden köpeskillingen få ingå i städernas för löpande utgifter avsedda medel.

I övrigt hänvisa vi till Första kammarens första tillfälliga utskotts yttrande 1911 nr 13 sid. 9—13 och konstitutionsutskottets memorial 1911 nr 1 och 3 samt hemställa,

att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida ej beträffande städernas disposition av den till dem under villkor av oförytterlighet donerade jord sådana villkor och förbehåll böra uppställas, att denna jords ändamål att bereda städerna varaktig nytta upprätthålles.